

Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Eğitim Bilimi Açısından Örtük Program ve Halk Anlatılarının Örtük Program Bağlamında Değerlendirilmesi

Mustafa Cemiloğlu

*Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi
mccemilog@uludag.edu.tr*

Özet. Eğitim genel olarak “örgün bir işlem”dir. Çünkü insanları eğitime adına bütün faaliyetlerin düzenli bir biçimde yürütülebilmesi için örgütlü bir işleyişe ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde bu örgütlü işleyişin adına okul denmekte, bu okullarda yürütülen işlemler de “öğretme” olarak tanımlanmaktadır. Ancak; eğitime getirilen bakış açılarının zaman içerisinde değişmesi ve öğrenci merkezli anlayışların yaygınlaşması bu defa “öğretme” yerine “öğrenme” kavramının öne çekilmesini sağlamıştır. Bu felsefi anlayış da zamanla eskidiği için eğitim bilimi yönünü tekrar insanın doğasına ve insanın kolay değiştirilemeyen kendi doğal gerçeğine çevirmiştir. O nedenle de özellikle sosyal bilimlerde artık ne “öğretme” den, ne “öğrenme” den söz edilmekte, onun yerine “edinme” ya da “kazanma” terimleri kullanılmaktadır. Çünkü, eğitimde çoğu zaman sizin anlattıklarınız önemli gibi görünse bile, aksine; dinleyenlerin ondan aldıkları pay bir değer taşımaktadır. Eğitim bilimlerinde görülen bu değişiklik diğer bilim dallarıyla beraber halk bilimini de etkilemiştir. Daha önce geliştirilmiş olan folklor kuramları sadece anlatı metnini ele alıp yorumlarken, yakın dönemlerde folklor ürününün icrasının da önemli olduğu gerçeği anlaşılmıştır. Bu bakımdan, anlatanların ve dinleyenlerin hangi ortamlarda, icra olayına nasıl katıldıkları ve hem katılma anında hem de onun sonrasında hangi davranışları

sergiledikleri de incelenmeye başlanmıştır. Anlatma esasına dayanan ve birçok karmaşık olayı, olay motiflerini birbirleri ile örgütlü olarak veren “destan, hikaye, masal ve efsane” gibi türlerin dinleyenleri kültürlenme yönünden son derece önemli işlevleri vardır. Bu açıdan her anlatı, kendi bağlamında bir “örtük program” kompozisyonudur. Bu makalede 1989 yılında Güney Azerbaycan’da Aşık Aslan Kosalı’dan derlenmiş olan, “Köroğlu’nun Ağca Kuzu Kolu” “örtük program” ve “dinleyici kazanımları” açısından değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Örtük program, halk bilimi, halk anlatıları.

Zusammenfassung. Die schulische Erziehung ist an und für sich ein “regulärer” Prozess. Bei der Ausführung aller pädagogischen Tätigkeiten zur Erziehung des Menschen ist ein zielgerecht organisiertes Verfahren notwendig. Ein auf diese Art und Weise organisiertes Verfahren nennt sich “Schule” und alle in den Schulen verwirklichten Tätigkeiten heißen dann “Lehren”. Auf Grund der Veränderungen auf der Erziehungsebene durch verschiedene pädagogische Ansätze und durch die Verbreitung der “schülerzentrischen” Erziehungsmethoden rückt nun statt “Lehren”, “Lernen” in den Vordergrund. Diese philosophische Auffassung ist mit der Zeit jedoch veraltet, dementsprechend wenden sich die Erziehungswissenschaften nun der Natur des Menschen und seiner Realität zu, die zu verändern sehr schwierig gilt. Aus diesem Grund spricht man heutzutage besonders in den Sozialwissenschaften nicht mehr von “Lehren” bzw. “Lernen”, sondern von “Rezeption” und “Erwerb”. Zumal das im Unterricht Vorgetragene wichtig zu scheinen vermag, trägt der Anteil des davon aufgenommenen den wahren Wert. Die im Bereich der Erziehungswissenschaften vorgenommenen Veränderungen haben neben anderen Wissenschaften auch die Volkswissenschaft beeinflusst. Vorher war innerhalb der entwickelten folkloristischen Theorien die Interpretation von Texten wichtig, heute erhält auch die Aufführung von Folklore-Tänzen eine besondere Bedeutung. Aus diesem Grund wird von nun an auch Lehrer und Lerner untersucht, wie sie sich je nach Millieu vor, während und nach der Aufführung verhalten. Eine besondere Funktion haben die sich auf ein erzählerisches Prinzip stützenden “einfachen Formen” wie Epen, Geschichten, Legenden und Märchen, die viele komplizierte Ereignisse und Vorgangsmotive miteinander eingeflechtet darbieten. So gesehen ist jede Erzählung eine in sich geschlossene Komposition. In diesem Rahmen wird das Werk “Köroğlu’nun Ağca Kuzu Kolu”, das im Jahre 1989 vom Poeten Aşık Aslan Kosalı in Süd-Azerbaidschan zusammengestellt wurde, in

Bezug auf das “ein in sich geschlossenes Programm” und den “Rezipienten-Erwerb” bewertet.

Schlüsselwörter: Ein in sich geschlossenes Programm, Volkswissenschaft, Volkserzählungen.

Giriş

Her toplumun, her siyasal oluşumun, her devletin vazgeçilemeyen en belirgin hedefi varlığını sonsuza kadar koruyabilmektir. Bu, başlangıçta kurumsallaşma ve örgütlenme ile gerçekleştirilebilir görünse de her işin temelinde olduğu gibi devlet düzeninin sürdürülebilir olmasında da insan unsuru baş rolü oynamaktadır. Çünkü dünyadaki her şey insanla mümkündür ya da değildir. O nedenle Mehmet Kaplan gayet haklı olarak: “Her medeniyet, kendisini yaşatacak insanları yetiştirmek zorundadır” görüşünü savunur. Burada söz konusu edilen “insan yetiştirme” doğrudan doğruya “eğitim”dir. Eğitim ise genel tanımı içerisinde “davranış oluşturma” veya “davranış kazandırma” anlayışı üzerine oturtulmaktadır. Ancak; “davranış” dediğimiz şey de belirli durumlarda tavır ve hareket sergileme anlamı taşımaktadır. Bu nedenle de insanları eğitmek, onlara o güne kadar oluşturulmuş olan kültürel birikimi aktarmak anlamı taşımaktadır.

Eğitim bu yönüyle gelişime ve değişime kapalı, özünde tutucu işlemler bütünlüğü gibi görünse de ilkel çağların mitlerinden günümüzün tekniğine kadar her şeyin bir öğrenme ve öğretme konusu olduğu düşünülünce eğitimin işlevi daha kolay anlaşılacaktır. Bu işlev eski çağlarda raslantıya bırakılmış gibi görünürken modern toplumlarda örgütlenmiş bir yapı arz etmektedir. Bu nedenle de planlanmış, düzenlenmiş, okuluyla, öğretmeniyle, öğrencisiyle, programıyla ve her çeşitten düzeniyle belirli bir forma sokulmuş bu işlemler bütünlüğüne “örgün eğitim” adı verilmektedir.

Yalnız, bugünkü eğitimin tam anlamıyla örgütlenmiş olduğu ileri sürülse de “okul” adı verilen oluşumun eğitimimizdeki yeri nicelik ve nitelik olarak çok tartışılmaktadır. Eğitimin net olarak ölçülebilir yanını oluşturan nicelik değerlendirilmek istendiğinde varılan sonuç küçük görünmektedir. Çünkü yapılan rakamsal incelemeler, öğrencilerin bir hafta içerisindeki zamanlarının ancak % 12’sini okulda geçirdiklerini göstermektedir. (Yüksel 2004) Bu % 12’lik zamanın önemli bir bölümünün eğitime değil de sadece öğrenme faaliyetlerine ayrıldığını da var sayarsak eğitim açığının boyutu daha kolay ortaya çıkacaktır.

Bilindiği üzere eğitimin temel işlevlerinden birisi de doğrudan felsefenin aksiyoloji adı verilen değerler sistemi ile ilgilidir. Bu değerler sistemine kimi zaman etik, kimi zaman da ahlak adını vermekteyiz. Elbette eğitimin en temel işlevi toplumun zaman içerisinde ortaklaşa oluşturduğu değerler sistemini genç kuşaklara aktarmak olarak da tanımlanmaktadır. Ancak, ahlaki değerlerin “ahlak bilgisi” gibi bir dersle ve bir bilgi şeklinde verilmesiyle öğrencilerin bu değerleri kazanması pek mümkün görünmemektedir. Çünkü, değerler sistemi kültürün önemli parçalarından birisi olduğu gibi ahlak dediğimiz olgunun bütünü de kültür gibi tamamen davranış öğrenme veya davranış edinme biçiminde kendisini göstermektedir. Bunun somut olarak tanımlanması da duruş, tavır, hareket, tepki terimleriyle olmaktadır. Belirli durumlar, belirli olaylar ve belirli oluşumlar karşısında takınılan bu tavırların yine belirli ama çoğunlukla da uzunca bir sürecin sonucunda şekillendiği bir gerçektir. Bu oluşum sürecinin kısa bir sürede ve sadece okullarda geçirilen sınırlı zaman dilimleri içerisinde edinilmesi de pek mümkün görünmemektedir. O nedenle de ahlak kavramı okullarda uygulanan eğitim programlarına özgü bir kazanım olmaktan ziyade daha çok aileye ait bir değerler bütünlüğü biçiminde algılanmaktadır.

Çünkü, okullarda resmi anlamda uygulanan ve “Yazılı Program” ya da “Formal Program” adı verilen eğitim programlarının dışında kalan, ancak; yine de öğrencileri etkileyen değişik birçok unsur bulunmaktadır. Üstelik bunların yazılı metinleri veya ortamdan ortama değişiklik göstermeyen ortak özellikleri de olmadığı için onlara “Saklı Program”, “Örtük Program” gibi tanımlamalar getirilmektedir. İlkeleri, uygulamaları, hedefleri açıkça yazılmamış olan bu programı okulun fiziksel koşulları, psikolojik ortamı, yöneticilerin ve öğretmenlerin yazılı olmayan, hatta kararlılık içinde olmayan tutum ve davranışları oluşturmaktadır. Bu tutum ve davranışların eğitilmek için okula gönderilen öğrenciler tarafından algılanış biçimi son derece önemlidir. Yazılı kuralların ötesinde doğrudan uygulama ile ortaya çıkan bu algılamalara genel olarak “mesaj” adı verilmektedir. Bu mesajların öğrenciler tarafından yazılı olan kurallardan daha çok benimsendiği ve bunlara yönelik değer yargılarının, alışkanlıkların ve becerilerin geliştirildiği de bir başka gerçektir. Çünkü kural öğrenmede zaman zaman onu açıkça söylemenin ve uyulmasını istemenin etkili olmadığı, öğrencilerin yönetici ve öğretmenlerin davranışlarından bunu çıkardıklarında onlara eğilimlerinin daha çok arttığı söylenmektedir. Bir başka iddiaya göre de örtük program dediğimiz bu belirlenmemiş ilkeler çoğu zaman bilinçsizce öğretilmekte, öğrenciler de bunları farkına varmadan edinmektedirler.

Durum, yazılı kurallar bütünlüğü olmayan okul dışı ortamlarda, öncelikle ailede, öğrencilerin zamanlarının büyük bölümlerini harcadıkları gezme ve

eğlenme mekanlarında da aynı özellikleri göstermektedir. Aile içi ilişkilerde, arkadaşlık bağlarında, kalabalık toplantılarda gözlemlenen tavırlar, tutumlar ve davranışlar yukarıda sözü edilen örtük programın genç eğitiminde ne kadar önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İşte bu noktadan yola çıkınca da, henüz okullaşmanın yaygınlaşmadığı ve dolayısıyla da yazılı program eğitiminin, okul eğitiminin düşünülmediği geçmiş dönemlerde eğitim işlevi görmüş olan “halk anlatıları ortamı”nda gerçekleştirilen eğitim kazanımları üzerinde durulacaktır.

Terim olarak düşünüldüğünde “halk anlatıları”na giren türler, “tahkiye” olarak tanımlanan “olay anlatma” eserleridir. Bunların belli başlıları da “destan, efsane, masal ve halk hikayesi” olarak görülmektedir. Bu tip uzun anlatıların öncelikle anlatma metinleri, bu anlatma metinleriyle beraber düşünülen anlatma ortamları, anlatanın kendisinin anlatıyla ilgili yorumları, dinleyenlerin algılamaları ve tepkileri farkına varılmadan gerçekleştirilmekte olan büyük bir eğitimin önemli parçalarını oluşturmaktadır.

Örtük Program Açısından Halk Anlatıları:

İşte, bu eğitim ortamının önemini ortaya koymak ve bir model oluşturmak için halk anlatılarının günümüzde de revaçta olan örneklerinden biri ele alınacak “örtük program” anlayışı açısından yorumlanmaya çalışılacaktır:

Bu örnek, halk hikayesi kapsamına giren Köroğlu kollarından birisidir: “Köroğlu’nun Ağca Kuzu Kolu” 1989 yılında Güney Azerbaycan’da Aşık Aslan Kosalı’dan derlenmiştir. Derleme Güney Azerbaycan Türklerinden olan sayın Habib İdrisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Yayımlanan metinde “döşeme” olarak adlandırabileceğimiz herhangi bir bölüme rastlanmamakta, ancak; anlatan aşık dinleyenleri hikayeye hazırlamak adına “Köroğlunun Zuhuru” diyebileceğimiz kısmı kısaca özetleyerek işe başlamaktadır. Daha sonra “Ağca Kuzu” olarak adlandırılan Köroğlu kolu aktarılmaktadır. Bu kolun motif sırası ve kısaca olay örgüsü şöyle verilebilir:

1. Köroğlu, yiğitlik yapma düşüncesiyle İstanbul’dan Kırat’ına biner ve İran’da Teke Türkmen bölgesine ulaşır.
2. Bir çayırılıkta genç ve yaşlı pehlivanların birbirleri ile güreş tuttıklarını görür.
3. Yaptıkları güreşi çok beğendiği için Teke Türkmen Hanı Süleyman Han’ın oğulları ile dost olur.
4. Bu dostluğu sayesinde ve Süleyman Han’ın sarayına girip çıktığı sırada onun kızı Bilkeys Hanım’la birbirlerine aşık olurlar.

5. Köroğlu babasından Bilkeys'i isterse de han kızını yabancı birine veremeyeceğini söyler.
6. Köroğlu da Bilkeys'le anlaşarak onu kaçıırır.
7. Önce Çamlıbel'de, çifte pınarın yanında bulunan babasının mezarını ziyaret eder daha sonra da İstanbul'a gelip bir mağaraya yerleşir.
8. Zamanla hamile kalan Bilkeys Hanım'a komşu evlerden birinde kalan Esmer Kadın yardım eder.
9. Günü gelince Bilkeys Hanım bir oğlan doğurur.
10. Bu sırada Köroğlu'nun İstanbul'da bulunduğu Hasan Paşa'ya haber verilir.
11. Daha önce defalarca Köroğlu'nun üstüne asker gönderen fakat bir türlü yakalayamayan Hasan Paşa bu defa büyük bir birlik hazırlayıp Köroğlu ile Bilkeys Hanım'ın çevresini sarar.
12. Köroğlu askerlerle amansız bir savaşa girişir ve çoğunu öldürür ama hepsiyle baş edemeyeceğini anlayınca Bilkeys Hanım'ı da yanına alarak Çamlıbel'e kaçar.
13. Hasan Paşa'nın askerlerinin attığı okla yaralanmış olan Bilkeys Hanım yolda vefat edince onu babasının mezarının yanına defneder.
14. Köroğlu'nun, mağarada yalnız kalan çocuğunu önce bir canavar emzirir, sonra da Esmer Kadın evine alıp onu besleyip büyötmeye başlar. Koyun sütü ile beslediği için de "Ağca Kuzu" adını verir.
15. Çocuğu haber alan Hasan Paşa onu para karşılığı satın alır, ancak Esmer Kadın çocuğun koluna Köroğlu'ndan kalan pazubendi bağlayarak teslim eder ve bu pazubendin çıkarılmamasını özellikle ister.
16. Hasan Paşa'nın sarayında hızla gelişip büyüyen Ağca Kuzu yedi yaşına gelince ata binme, kılıç kuşanma, güreş, yüzme dersleri alır ve on beş yaşına ulaşır.
17. Bir gün Hasan Paşa'nın kardeşi Cafer Paşa'nın kızı Perizad Nanım'ı yolda görür ve ona aşık olur.
18. Perizad'la birlikte onun gittiği okula devam ederse de orada öğretilmeye çalışılan sihir, büyü ve cadılık ilminden hiç zevk almaz. Savaş talimleri arzular.

19. Kırlarda gezdikleri bir gün okulda öğrendiklerini uygulayarak değişik hayvanların kılığına bürünürler. Perizad son girdiğı kılıktan çıkmaz ve o halde kaybolur.
20. Perizad'ın üzüntüsüyle yatıp uyuyan Ağca Kuzu'ya rüyasında bir derviş bade içirir. Perizad'ı ancak Koç Köroğlu'nun kendisine getirebileceğini söyler.
21. Uykudan uyanan Ağca Kuzu baba olarak bildiğı Hasan Paşa'dan ısrarları sonucu izin alır ve Perizad'ı bulma düşüncesiyle yola çıkar.
22. Kervaniyla beraber Çamlıbel'in yolunu tutan Ağca Kuzu'yu Köroğlu çevirir. Korkutarak malını almak istese de delikanlının hiç çekinmediğini görerek hayret eder, onunla atışmaya başlar.
23. Köroğlu, Ağca Kuzu'yla beraber, kendi yurdunu gösterip gerçekten Köroğlu olduğuna onu inandırmak için Çamlıbel'in yolunu tutar.
24. Çamlıbel'de bütün malını Köroğlu'na bağışlayan Ağca Kuzu ondan sevdiği Perizad'ın bulunmasını ister.
25. Ağca Kuzu'yu Cafer Paşa'nın büyük kızı ve Köroğlu'nun hanımı olan Nigar Hanım'ın yanında bırakan Köroğlu üç koçağıyla beraber Perizad'ı bulmak için yola çıkar.
26. Tarif edilen dağda ve bir aslan kılığında Köroğlu'nun önüne çıkan Perizad'ın gerçek bir aslan olmadığını anlayan Köroğlu sazla onu razı eder ve insan kılığına dönmesini sağlar.
27. Perizad sihir yaparak toprağın yarılmasını, Köroğlu ile üç adamının toprağın arasında kalmasını ve her tarafın yılanlarla çevrilmesini sağlar.
28. Rakibinin Köroğlu olduğunu bilen Perizad yeniden tılsım uygulamaktan vazgeçer, Köroğlu da amacını söyleyerek Perizad'ı razı eder.
29. Köroğlu Perizad'la Çamlıbel'e dönerken yolda yiğit bir atlıya rastlar. Üstüne yürümek istese de Kırat hareket etmez. O yiğit, Köroğlu'nu alıp bir kayanın üstüne fırlatıp atar. Köroğlu çok korkar.
30. Bu yiğit, Köroğlu'na, kendisinin Hz. Ali olduğunu, doğum anında onun sırtını sıvazladığını, Çamlıbel'de bekleyen Ağca Kuzu'nun kendi öz oğlu olduğunu ve bu durumu kolundaki pazubentten anlayabileceğini söyleyip birden Düldül'e binip kaybolur.
31. Perizad'ı Ağca Kuzu'ya gelin götürmek istediğini bildirir.
32. Perizad, yiğit olması halinde Ağca Kuzu'yu eş olarak kabul edebileceğini, aksi durumda kendisini zehirleyeceğini söyler.

33. Çamlıbel'e çok etkilenmiş olarak dönen Koroğlu büyük bir toy düzenler ve öz oğlu Ağca Kuzu ile hanımının küçük kardeşi olan Perizad'ı evlendirir. Mutlu olurlar.

Anlatının motif sıralaması böyle olmakla birlikte, onlarla ilgili tespitlere geçmeden önce anlatı ortamını ve bu ortamı tamamlayan unsurları değerlendirmek gerekmektedir. Bilindiği üzere bu ortamlarda sunum gösteri biçiminde gerçekleştirildiği için anlatının iki büyük tamamlayıcısı müzik ve hareket olmaktadır. Elbette özellikle müzik estetik bir değer de taşıdığı için duygulandırıcı bir çevre de oluşturmakta, bu sayede aşığın vereceği mesajların dinleyenlere daha kolay ulaşması sağlanmaktadır. Bilindiği üzere özellikle usta aşıklar hikayeyi canlandırırken araya serpiştirdikleri türkülerini onların konusuna uygun olarak seçilen değişik makamlarla icra etmekte, bu yolla daha derin bir etki gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu, alınmakta olan duygusal hazzın, zevkin ve hoşlanmanın arkasına gizlenmiş bir örtük program gibidir.

Aşığın, meddahlık geleneğine bağlı olarak gerçekleştirdiği el kol hareketlerini, jest ve mimikleri de anlatının tamamlayıcısı olarak düşünmek mümkündür. Bunlar da müzik ögesi kadar olmasa bile belirli ölçülerde estetik değer taşımakta ve bunları izleyen dinleyiciler ulaştıkları beğenme duygusu sonucunda verilmeye çalışılan örtülü mesajları daha kolay kabul etmektedirler.

Anlatı ortamlarının üçüncü etkileyeni dinleyenler oluşturmaktadır. Konuya sosyal psikoloji veya grup psikolojisi açısından baktığımızda topluluk içerisinde bireysel algılamaların azaldığı ve grubu oluşturan bireylerin ortak bir zeminde buluşarak birbirlerini etkiledikleri sonucuna ulaşmaktayız. Dinleyenlerin zaman zaman coşarak söylediği beğenme sözleri ile alkışlar grubun diğer bireylerini de ister istemez böyle bir davranışa doğru çekmektedir.

Sözü edilen bu üç unsur genel olarak destan geleneğine dayalı olan halk anlatılarının hepsinde ortak olarak geçerlidir. Ancak, her anlatı, diğer anlatılarla çelişmeyen, onlardaki örtük mesajları bir anlamda destekleyen bir mesajlar kompozisyonunu da içermektedir. "Ağca Kuzu" kolunu bu açıdan incelediğimizde görebildiğimiz örtük mesajları şöylece sıralayabiliriz:

Anlatıcı aşık hikayenin başında Koroğlu'nun sırtını Hz. Ali'nin sıvazladığını ve bundan dolayı kendisinde bir güç hissettiğini, sırtının yere gelmeyeceğine inandığını belirtmektedir. Aşık gurbetten dönüş bölümünde Hz. Ali'yi tekrar sahnede göstermektedir. Bu bölümde Hz. Ali, Koroğlu Çamlıbel'e dönerken yiğit bir atlı olarak onun karşısına çıkmakta ve üstüne yürümek istese de

Kırat yardımcı olmamaktadır. Burada Köroğlu'nu alıp bir kayanın üstüne fırlatan Hz. Ali hem bazı sırları söyleyerek yardımcı olmakta, hem de korku salarak sevmeye ve çekinmeye dayalı bir saygı telkininde bulunmaktadır.

Hikayedeki ikinci örtük mesaj Köroğlu'nun şu sözleri ile verilmektedir: “Günlerin bir günü Köroğlu bele fikre geldi ki, gidem birez dolanam, igitliğin semtini öğrenem, goçahlığı benimseyem” Bilindiği üzere Dede Korkut Boylarından “Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu”nda da Ağabey Eğrek baş kesip kan dökmeden, yalınca donatmadan Bayındır Han'ın divanında baş köşeye oturduğu için eleştirilmekte idi. Bu kolda da “boş oturulmaz, yiğitlik için çalışılır” mesajı örtük olarak ama açıkça sezilmektedir.

Hikayede Köroğlu'nun atasının mezarından iki defa söz edilmektedir. Birincisinde hikaye kahramanı olacak Ağca Kuzu'nun annesi Bilkeys Hanım'ı kaçırpı Çamlıbel'e geldiğinde çifte pınarın yanında bulunan mezarı ziyaret eder. İkincisinde de Bilkeys ölünce onu mezarının yanına defnedir.

Bu iki gelişme derinlerde atalar kültü kalıntısı olarak yorumlansa bile yüzeysel anlamda “ataya saygı” mesajı içermektedir.

Hikayeler sanat zevki ile beraber eğlence işlevini de yerine getirdiği için onlara zaman zaman zaman değişik özellikte eğlendirici unsurlar, ilgi çekici gelişmeler de eklenmektedir. Bunlardan birisi de tılsım ve büyüdür. Bu hikayede de tılsım ve büyü zenginleştirici bir unsur olarak Ağca Kuzu'nun nişanlısı Perizat Hanım aracılığıyla hikayeye taşınmıştır. Ancak hikayeci aşık bu tılsım ve büyüye karşı olumsuz bir tavır içerisindedir. Çünkü, Hasan Paşa'nın sarayında hızla gelişip büyüyen Ağca Kuzu yedi yaşına gelince ata binme, kılıç kuşanma, güreş tutma dersleri almakta, Hasan Paşa'nın kardeşi Cafer Paşa'nın kızı Perizad Nanım'a aşık olunca da Perizad'la birlikte onun gittiği okulda öğretilmeye çalışılan sihir, büyü ve cadılık ilminden hiç zevk almamaktadır. Bu, belli ki, hikayecinin kıyaslaması ve örtük olarak sihir karşısında yiğitliği tercihidir.

Bilindiği üzere aşıklar hikayelerin değişik yerlerinde “arasöz” olarak nitelendirilen ve kendi yorumlarını içeren sözlere yer vermektedirler. Bu arasözler genel olarak hikaye kahramanını yücelten, davranışlarını onaylayan bir içerikte karşımıza çıkarken, “kötü karakter” veya “öteki” olarak nitelendirilenleri yermeyi amaçlamaktadır. “Ağca Kuzu” boyunda da zaman zaman böyle yorumlarla karşılaşılmaktadır. Söz gelişi, Bilkeys Hanım'ın vurulmasında yer alan şu cümleler bunu açıkça göstermektedir: “Okun biri namerdin elinden sıhşıp Bilkeys Hanım'ın küreğinin ortasından sancıldı”.

Hemen hemen hikayenin bütününe yayılmış olan bir başka örtük eğitim anlayışı aşık olma ve evlenme üzerine inşa edilmiş olandır. Dede Korkut Boylarının çoğunda olduğu gibi halk hikayelerinin hemen tamamında olaylar aşık olma ve aşık olunanla evlenerek mutlu sona ulaşma biçiminde düzenlenmektedir. Bu kurgudan çıkarılacak sonuç herhalde öncelikle sevmenin ve aşık olmanın yüceltilmesi ve gençlerin ona özendirilmesidir. Belki bunun geri planında düşünölebilecek olan bir başka gizli eğitim de bu yolla, çoğalmanın ve güce dayalı bir ortamda çoğunluk halinde yaşamının gerçekleştirilmesidir.

Sonuç

Kitle iletişiminde çoğu zaman sizin anlattıklarımız önemli gibi görünse bile, aksine dinleyenlerin onlardan aldıkları pay bir değer taşımaktadır. İletişimde ve eğitim bilimlerinde görölen bu önemli felsefi değışiklik aslında diğer bilim dallarını da büyük ölçüde etkilemiş ve halk bilimi de bundan, kendisine düşen önemli bir payı çıkarmıştır. Bu pay çıkarma sonucunda da daha önce sadece anlatı metnine kaydırılmış olan dikkatlerin metni ortaya çıkaran ortamlara kaydırılması gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucu olarak da folklor ürününün icrasının da önemli olduğu gerçeği anlaşılmıştır. Bu bakımdan, anlatanların ve dinleyenlerin hangi ortamlarda, icra olayına nasıl katıldıkları ve hem katılma anında hem de onun sonrasında hangi davranışları sergiledikleri de incelenmeye başlanmıştır. Çünkü, sosyolojik bir tavır olan davranış belirli bir kültürlenmenin de sonucudur. Bu sonucu sağlayan da folklor ürünlerinin icrasıdır. Anlatma esasına dayanan ve birçok karmaşık olayı, olay motiflerini birbirleri ile örgütlü olarak veren “destan, hikaye, masal ve efsane” gibi türlerin dinleyenleri kültürleme ve onlara değışik mesajlar aktarma yönünden son derece önemli işlevleri vardır. Örgün eğitimin henüz oluşturulamadığı çağlarda insan yetiştirme, gençleri eğitim ve kültür aktarma işlevi büyük ölçüde bu tür anlatılarla gerçekleştirilmekte idi. Bu nedenledir ki, her halk anlatsı, mesaj aktarma ve kültürleme açısından kendi bağlamında bir “örtük program” kompozisyonudur. Bunların ayrı ayrı ele alınması ve eski çağlarda topluma dinamizm aşıl原因 bu değerlerin ortaya çıkartılması toplumu bugüne taşıyan değerlere ulaşma adına büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Habib İdrisi, ‘Köroğlu’nun Yeni Kolu: Ağca Kuzu’, Türk Halk Kültüründen Derlemeler, 1993, Ankara 1995, s. 107.

Mehmet Kaplan, Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3, Tip Tahlilleri, İstanbul, 1991.

Orhan Şaik Gökyay, Dedem Korkudun Kitabı, İstanbul, 1973.

Sedat Yüksel, Örtük Program, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

Covered Program From the View of Science of Education and The Evaluation of Public Sayings in Correlation With Closed Program

Summary

As it is known, one of the basic functions of education is related to the values system of the philosophy named as axiology. This values system is called ethics or morals. Certainly, the most basic function of education is to convey the values system, which has been formed in time by society, to the young generations. However, it seems impossible for students to acquire moral values by having “morals knowledge” course or learning these as information. Because, not only the values system is one of the important parts of the society but also the complete phenomenon called moral just as culture shows itself in learning behaviours or acquiring manners. And, the concrete identification of this can be possible by the terms posture, attitude, action, reaction. It is a fact that these behaviours that are occupied in certain situations are formed again in certain but usually long period. It doesn't seem possible to acquire this phenomenon period only at the limited time spent at school. For that reason, the term morals should be perceived as the values belonging to family rather than an acquisition happening at schools as a result of the application of education programs.

Because, there are many different factors that affect students, although remaining outside the education programs named as “Written Program” or “Formal Program” applied at schools. What's more, since these do not have written texts or features that change according to the conditions, they are called names like “Hidden Program” or “Covered Program”. The principles, applications, aims of the program, which are not written clearly is formed of the physical conditions, psychological environment of the school, and the manners and behaviours of the teachers that are not written, and even not consistent. These perceptions that appear as a result of direct application beyond the written rules are called messages. Also, it is another fact that these messages are adopted more by the students compared to the written

rules, and that the morals, habits, and skills towards these rules are developed more.

In past periods when schooling has not been developed, and thus, written program education, school education has not been considered, education was done in all stages of life. One of the environments at that time is “public sayings”, and this article deals with the education gains through public sayings.

Types of public sayings are “event telling” works named as “narration”. And main of these are “epics, legends, fables, and public stories”. Narration texts, narration environments, comments of the teller related to the telling, perceptions and reactions of the listeners of this kind of long saying, form the important parts of a great education that is accomplished unconsciously.

In order to underline the importance of this education environment, and to establish a model, “Koroğlu’s (Ağaca Kuzu Kolu) A Lamb Arm to a Tree” has been considered and commented on regarding “covered education” view.

One of these covered educations is the comments of loves that are identified as “digression”. While in these digressions usually the behaviours of the hero appear to be praised, the ones named as “bad” or “others” are aimed at being criticised. In “A Lamb to a Tree (Ağca Kuzu)” this kind of comments are seen as well.

Another perspective of indirect education encountered in almost all the parts of the story is the one that is built on falling in love and getting married. In almost all the folk tales, the events are organized as based on falling in love with someone and getting married with her, which is just like the way in most of the Dede Korkut Clans. The result to be attained from such a fiction is most probably the appraisal of loving and falling in love and encouraging young people to do it. Another means of covert education that could be detected here is encouraging people to achieve reproduction and thus live as a majority in an environment based on power.

Even if it seems in mass communication that what you tell is important, the thing that has the real importance is what listeners infer from what you tell. As the result of such an inference process, the attention firstly paid to only texts could be directed to the environment that texts emerged in, which is a fact that has enabled people to see how important the execution of folkloric products is. Behaviors, which are sociological attitudes, are also the results of an exposure to a specific culture and what creates it is the execution of folkloric products. The genres of “epics, legends, stories, tales”, which are all based on narration in a particular course of events, have some very

important functions in terms of providing exposure to culture and giving several messages. During the eras in which systematic education was not given yet, educating people, training the youth and transferring culture were achieved mainly through such narratives. That is why each narrative is a composition of “covered program” in terms of providing exposure to culture and giving messages. It is very important to deal with them separately and reveal the values that were once making peoples dynamic and productive.